

ŽIVOT I DJELO DR. VILKA ANDERLIĆA (1882. - 1957.)

MARIN SRAKIĆ*
Biskup đakovački i srijemski
Đakovo, Hrvatska

UDK 262.14 (497.5 Anderlić, V.)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: listopad 2004.

Sažetak *Na temelju arhivske građe Dijecezanskog arhiva u Đakovu članak obrađuje, povodom 120. obljetnice rođenja, život i rad dr. Vilka Anderlića (1882.-1957.), svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije i profesora na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu te pisca prvog priručnika katoličke društvene nauke, pod naslovom „Sociologija“, objavljenog 1912. godine u Đakovu. Nakon prikaza profesorske službe (1911.-1914.) te župničke službe u Berku (1914.-1930.) i Sotinu (1930.-1957.) članak ukazuje na određene probleme s kojima se dr. Anderlić susretao u svojoj pastoralnoj službi i koji su odredili njegov spisateljski rad. Ističe se tako nacionalno pitanje u župi Sotin, problem s vjeronaukom u školama nakon 1945. godine te razna gospodarska pitanja (društvena pravednost, komunalna politika, seljačko i radničko pitanje, žensko pitanje), nastala prodorom liberalizma i kasnije marksističke ideologije. Članak završava prikazom izdavačke i uredničke djelatnosti dr. Anderlića u tjedniku „Hrvatski Borac“ te njegovom iscrpnom bibliografijom radova.*

Ključne riječi: *Vilko Anderlić, katolički društveni nauk, Visoka bogoslovna škola u Đakovu, župa Berak, župa Sotin, „Hrvatski Borac“, nacionalno pitanje, socijalne teme.*

* Mons. dr. sc. Marin Srakić, biskup đakovački i srijemski, Kancelar Teologije u Đakovu, Strossmayerov trg 6, 31 400 Đakovo, Hrvatska.
Msgr. dr. sc. Marin Srakić, bishop of Đakovo and Srijem, Strossmayerov trg 6, 31 400 Đakovo, Croatia.

Uvod

Prije 90 godina dr. Vilko Anderlič, svećenik Đakovačke i Srijemske biskupije i profesor na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu, objavio je prvi priručnik katoličke društvene nauke pod naslovom «Sociologija».¹ O toj obljetnici, kao i o 120. obljetnici njegova rođenja i 45. obljetnici njegove smrti održavamo ovaj simpozij na temu *Socijalni angažman kršćana: nekada i danas (Vilko Anderlič, 1882. – 1957.)*. Dr. Vilko Anderlič spada među one svećenike Đakovačke i Srijemske biskupije koji su zavrijedili da se o njima održi ovakav znanstveni skup. Sadašnjem naraštaju naših svećenika on je nepoznat, kao što su nepoznati i drugi vrijedni svećenici koji nisu zaslužili da im se spomen zametne. On je bio ne samo čovjek ideja, nego je imao hrabrosti ostvariti te ideje, a imao je i istančani osjećaj čemu treba posvetiti pozornost u crkvenom i društvenom životu tadašnjeg vremena. Ovdje želimo dati pregled (sintezu) plodnog i aktivnog života tog vrijednog svećenika i znanstvenog radnika. Analizu njegovih djela prepuštamo drugim predavačima. Pratit ćemo ga na njegovom životnom putu od rane mladosti, preko kratkog djelovanja u Zagrebačkoj nadbiskupiji kojoj je ispočetka pripadao, zatim kroz još kraće razdoblje profesorske službe u Đakovu, potom kao župnika u župi Berku i Sotinu, te kao pisca vrijednih studija s raznih područja teologije, povijesti i katoličke socijalne nauke. U Dijecezanskom arhivu u Đakovu postoje dva fascikla s rukopisnom ostavštinom dr. Anderlića. Na žalost, rukopisi koji su se čuvali u župnom arhivu župe Sotin, propali su u prošlom ratu.

1. Prije dolaska u Đakovo

Dr. Vilko Anderlič rođen je u Bregima 28. 8. 1882 godine, kao zakoniti sin Franje Andrića, mjesnog učitelja² i Olge r. Rubin, učiteljice. Kršten je, 4. rujna iste godine u župnoj crkvi Sv. Maksimilijana u Bregima. U službenim dokumenti se različito bilježe i ime i prezime. Kršten je pod imenom *Vilhelm*, u Indeksu Sveučilišta u Budimpešti piše «*Vilim*», a sam se potpisivao «*Vilko*». U Krsnom listu i crkvenim dokumentima prijelaza u našu biskupiju piše prezime «*Andrić*», a sam se potpisivao s *Anderlič*.³ I očevo prezime nekad se navodi kao *Andrić*, a nekad kao *Anderlič*. Osnovnu školu polazio je u Vukovaru, gdje

¹ V. ANDERLIĆ, *Sociologija*. Đakovo, Biskupijska tiskara u Đakovu, 1912. 8° str. 119.

² Franjo Anderlič bio je poznati prosvjetni radnik i jedan od pokretača tzv. "pobijanja analfabetizma". Objavio je nekoliko priručnika za pučku i stručne škole, usp. HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA, Svezak 1, Naklada Konzorcija Hrvatske enciklopedije, Zagreb, 1941. str. 421, pod natuknicom Anderlič Franjo. – Usp. A. pl. CUVAJ, *Građa za povijest školstva Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, Svezak IX, Drugo ispravljeno i popunjeno izdanje, Zagreb, 1913, str. 434.

³ Dijecezanski arhiv u Đakovu (kasnije DAĐ), Fascikl Dr. Anderlič Vilim, I.

mu je otac bio učitelj, srednju je započeo u Vukovaru, a nastavio u Zagrebu. Ispit zrelosti položio je pred ispitnim povjerenstvom 5. srpnja 1901. godine na gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu. Od rujna 1901. do lipnja 1905. studirao je i završio teologiju na Teološkom fakultetu Kraljevskog ugarskog sveučilišta u Budimpešti.

Za svećenika Zagrebačke nadbiskupije zaredio ga je u zagrebačkoj prvostolnici 16. 7. 1905. godine dr. Josip Posilović, nadbiskup zagrebački. Nastavio je teološke studije na istom fakultetu gdje je stekao doktorat iz teologije. Bio je kapelan u Ludini, zatim kateheta Željezničarske škole u Zagrebu i tu je službu obnašao šest godina. U Osobniku piše da zbog bolesti nije bio vojni obveznik. Dobro je govorio hrvatski, njemački, mađarski, slovački, a razumio je češki i, naravno, latinski. Svećenici starije generacije, koji se sjećaju mons. Anderlića, kažu da je u društvu bio ugodan, zanimljiv pripovjedač i zabavljač. Prije dolaska u Đakovo dr. Anderlić je u Zagrebu bio tajnik «Hrvatskog kršćanskog socijalnog radničkog saveza» (1905- 1910), i «Katoličkog narodnog saveza» te potpredsjednik «Djetićkog Društva». Dakle, već u tim godinama aktivno se bavio socijalnim pitanjem, ne samo pišući, nego i sudjelujući u katoličkim organizacijama socijalnog karaktera.

2. Prijelaz u Đakovo i prve službe

Nije poznato zašto je dr. Anderlić prešao u Đakovačku i Srijemsku biskupiju. Iz dokumenata saznajemo da je biskup dr. Ivan Krapac, nekadašnji pomoćni biskup zagrebački i kanonik, koji je 1910. godine imenovan đakovačkim i srijemskim biskupom, zamolio Jurja Posilovića, zagrebačkog nadbiskupa, da «prema zadanom obećanju izvoli izdati kateketi Vilimu Anderliću «officiosas litteras dimissoriales», da ga može primiti u svoju dijecezu.⁴ U otpusnom pismu nadbiskupa Jurja Posilovića, od 21. ožujka 1911. godine, stoji da ga on otpušta na njegovu molbu, nakon što je dobio uvjerenja da će ga u Đakovačku biskupiju primiti dr. Ivan Krapac, biskup đakovački i srijemski.⁵ Vjerojatno je Anderlić bio prijatelj biskupa Krapca dok se školovao u Zagrebu i u prvim danima svoga svećeničkog života. Osim toga, Anderlić je dio djetinjstva proveo u Vukovaru gdje su mu roditelji službovali kao učitelji.

U Đakovu je dr. Anderlić preuzeo službu biskupskog ceremonijara (1911.), potom je imenovan prebendarom (14. srpnja 1911.) i vjeroučiteljem

⁴ Metropolitanski arhiv Zagreb, Pismo biskupa Ivana Krapca br. 18/1911, od 8. ožujka.

⁵ *Ondje*, br. 1762/1911. Litteras dimissorias potpisao je nadbiskup koadijutor Antun Bauer.

samostanske škole.⁶ Zatim, na molbu Ravnateljstva kr. ug. drž. željeznica u Budimpešti imenovan je nadzornikom za vjersku obuku na školama na području Đakovačke biskupije (23. ožujka 1912.).⁷ U tridesetoj godini života dobio je rimsko odlikovanje Začasnog papinskog kapelana (1912.), a tri godine kasnije Začasnog papinskog komornika (1915.). Potvrdu tog odlikovanja dobivao je, prema tadašnjim propisima, i od drugih papa.⁸ Od drugih «odlikovanja» možemo spomenuti imenovanje za vicearhidakona (dekana) otočkog kotara (1929.),⁹ a 1942. godine ponovno je imenovan župnikom-savjetnikom.¹⁰ Godinu dana prije njegove smrti biskup Stjepan Bäuerlein ga je zamolio da preuzme službu tovarničkog dekana, što je on «cum debita reverentia et oboediantia» prihvatio, u nadi da će to biti privremeno, kao što je to sam biskup naznačio.¹¹

3. Profesor sociologije na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu

U Zapisniku profesorske sjednice, održane 10. studenoga 1911., godine stoji:

«Predmet sjednice: 1. Glede osnivanja stolice za sociologiju i uvođenja predavanja praktičkih homiletskih vježba. Pre. g. prodirektor pročita najprije odnosni dopis Presvjetlog Ordinarija 26/10 11. br. 1422. Nakon svestranog raspravljanja o tim pitanjima, profesorski se zbor jednoglasno složi u tome, da se Presvjetlom Ordinariju smijerno podastre sljedeći predlozi:

1. Glede osnivanja stolice za sociologiju: 1. da se osnuje posebna stolica za predavanje filozofije i sociologije.
2. da se filozofija predaje kroz dva sata na tjedan u dva semestra, bogoslovima I. i II. tečaja, a sociologija isto tako po dva sata na tjedan kroz dva semestra bogoslovima III. i IV. tečaja.
3. S razloga, što broj sati za predavanje ovih predmeta iznosi i može iznositi samo dva sata na tjedan, i s razloga što su svi predmeti u sistem bogoslovne nauke samo pomoćne znanosti: nek se ova stolica popuni izvanrednim učiteljem.»¹²

U Zapisniku sljedeće profesorske sjednice pročitan je dopis što ga je Duhovni stol Đakova upravio prodirektoru bogoslovije Šimi Čižmareviću, opatu i kanoniku štiocu:

⁶ DAĐ, Urudžbeni zapisnik (kasnije UZ), br. 1077/1911.

⁷ DAĐ, UZ, br. 267/1912.

⁸ DAĐ, UZ, br. 267/12, Fascikl Dr. Anderlić Vilko I.

⁹ DAĐ, UZ, br. 811/1929.

¹⁰ DAĐ, UZ, br. 175/1942.

¹¹ DAĐ, UR, br. 1039/56.

¹² *Zapisnik sjednica odjela bogoslovskoga* (knjiga III) od 1888., str. 156-157.

«1. Glede predavanja filozofije i sociologije u bogoslovnom sjemeništu. Preč. g. prodirektor pročitao najprije dopis Preč. duhovnog stola od 11. prosinca 1911., br. 1422, na njega kao prodirektora upravljen, koji doslovno glasi: 'Naša je želja da se već početkom II. polugodišta tekuće školske godine otpočne sa posebnim predavanjem filozofije i sociologije u Našem bisk. sjemeništu. U to ime kreirali smo posebnu stolicu za spomenute dvije pomoćne znanosti, te imenovali veleuč. g. Dra Vilka Anderlića, bisk. ceremonijara i prebendara S.C. izvanrednim učiteljem rečenih disciplina. On će svoja predavanja tako udesiti, da će jedne godine po dva sata nedjeljno predavati bogoslovima I. i II. tečaja filozofiju usporedo sa crkvenom povijesti i starim zavjetom; a druge godine na isti broj sati bogoslovima III. i IV. tečaja sociologiju usporedo sa crkvenim pravom i pastoralom. Kao nagradu u to ime dobivati će iz blagajne sjemenišne knjižnice svotu od 400 Kr. na godinu, koju će dizati istim načinom kao i učitelj istočnih jezika... U Djakovu, dne 11. prosinca 1911. Ivan, biskup s.r.'»¹³

Nije posve jasno tko je pokrenuo inicijativu za uvođenje predmeta sociologije, Biskupski ordinarijat ili profesorski zbor. Dr. Anderlić je u Bogoslovnom sjemeništu predavao sociologiju od 1911. - 1914. godine. Tada je napisao i prvi priručnik iz katoličke društvene nauke na hrvatskom jeziku pod naslovom «Sociologija». Tome će biti posvećen posebni referat. Valja napomenuti da su u akademskoj godini 1912/1913., zbog rušenja stare zgrade Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu i gradnje nove zgrade, klerici prve dvije godine studija bili premješteni u Sarajevo, u Vrhbosansku bogosloviju.¹⁴

4. Župnik župe Berak (1914. – 1930.)

Prelaskom Mateja Gutala, arhidakona, začasnog kanonika i beračkog župnika, u trajno stanje mira, ostala je ispražnjena župa Berak. Budući da je ta župa bila pod patronatom obitelji Eltz, Marija grofica Eltz, majka i tutorica maloljetnog Dragutina grofa Eltza, u drugom krugu natječaja predložila je Ivanu Krapcu, đakovačkom i srijemskom biskupu, da podijeli kanonsku investituru svom tajniku msgr. Vilku Anderliću, koji je molio tu župu, ali ga biskup nije mogao otpustiti iz svoje službe. Biskup je ipak udovoljio i grofici Mariji Eltz i dr. Anderliću i imenovao ga 1. srpnja 1914. godine župnikom župe Berak. U dekretu stoji: «Postavljajuć Vas na ovu lijepu, ali poradi mješavine pučanstva

¹³ *Ondje*, str. 159 – 160.

¹⁴ Ups. Biskupijsko sjemenište u Djakovu, u *Glasnik biskupija bosanske i sriemske* XL, 1912, br. 7., str. 58.

dosta tešku i s ne malom odgovornošću spojenu župu, pouzdao se nadamo, da ćete sve svoje duševne i tjelesne sile upotrijebiti, da svom stadu budete i otac i majka, da svim duhovnim potrebama stada svoga u svako vrijeme udovoljavate, da budete kopča ljubavi, sloge i međusobne snošljivosti puka svoga.»¹⁵ Biskup u dekretu spominje težinu i odgovornost službe župnika u Berku. Prije svega tražio se svećenik koji dobro poznaje tri jezika: hrvatski, mađarski i njemački, jer je u tom kraju živjelo pučanstvo hrvatske, mađarske i njemačke narodnosti. Grofica je u svom prijedlogu navela i službu odgojitelja njezinog maloljetnog sina Dragutina. U toj službi dr. Anderlić je ostao do 5. travnja 1930. godine, kad je prešao na župu Sotin.

U to vrijeme župa Berak pripadala je tovarničkom, a kasnije otočkom dekanatu i Arhidakonatu Gornjega Srijema. Župa je imala je 2.500 katolika i 1.800 vjernika pravoslavnih i tridesetak koji su pripadali drugim vjeroispovijestima. Osim matičnog mjesta, župi su pripadale filijale Čakovci, Negoslavci, Orolik, Gornjak Pustara, Đeletovci Pustara, Lug Pustara.¹⁶ Ta župa nije po broju stanovnika bila zahtjevna, a usto je dr. Anderlić imao i kapelana, pa se mogao posvetiti i drugim poslovima osim čisto pastoralnim. Za vrijeme boravka u toj župi bavio se knjigom,¹⁷ što potvrđuje činjenica da je tih godina objavio desetak članaka u *Glasniku biskupija bosanske i srijemske* i sedam omanjih sveščića o raznim temama, najviše s područja apologetike. Za svoje teološke radove tražio je «Imprimatur» od Biskupskog ordinarijata.

U svom članku «*Na mrtvoj straži...*» opisao je demografsko propadanje i svoga Berka i okolice Vukovara: «Naš domaći starosjedilački živalj konstantno propada: Hrvati mrečkaju, a Srbi izumiru... Prodeš kroz selo, a tek ovdje ondje vidiš kožuh, ili vidiš kako je na rijetko posijano bijelo ruho; u crkvi se još guraju i svađaju, ne daju doseljeniku preda se, ne daju svoju «didovinu», a grobove njihovih pradjedova već prevrće strana ruka... Bolno je to čuvstvo! A naša se gospoda svađaju, čiji je Srijem...».¹⁸ Župa Berak bila je višenacionalna župa, štoviše, u filijali Oroliku većina vjernika bila je njemačke narodnosti, pa su vjernici podnijeli zahtjev Biskupiji da se drže propovijedi i na njemačkom jeziku kako bi od pouke imali veće koristi.¹⁹

¹⁵ DAĐ, UZ, br. 910/1914.

¹⁶ Usp. Schematismus venerabilis cleri dioecesium Bosnensis seu Diakovensis et Syrmienensis canonice unitarum pro anno a Christo nato 1914, Diakovae, E Typographia dioecesana 1914, str. 72-73.

¹⁷ Tražio je dopuštenje čitati knjige na Indeksu, usp. DAĐ, UZ, br. 301/22, 1574/22, 127/28.

¹⁸ V. ANDERLIĆ, Na mrtvoj straži, u: *Glasnik biskupija bosanske i srijemske*, 52, 1924, br. 10, str. 78-80.

¹⁹ DAĐ, UZ, br. 441/24.

Dr. Anderlić je bio veliki prijatelj dr. Antuna Akšamovića, đakovačkog i srijemskog biskupa, s kojim je surađivao dok je bio profesor u Bogoslovnom sjemeništu i obnašao druge službe u Đakovu. Ima niz sačuvanih biskupovih pisama na temelju kojih to možemo zaključiti; osim toga, biskup je rado vraćao svom prijatelju i neposrednom suradniku. U jednom pismu biskup ga odvraća od ideje da ide u Ameriku. Šteta, ne znamo koje je to godine bilo, jer jedino to pismo nije s nadnevkom. Biskup mu piše: «Vi ne imadete nijednoga pravoga razloga da otidjete u Ameriku. Vaše lijepe sposobnosti imadete prilike razviti do volje u našoj biskupiji. Vi uživete simpatije naroda i svećenstva. Prema tome u svojoj savjesti ne mogu dati svoje privole za Vaš exodus u Ameriku...».²⁰ Dr. Anderlić nije bio sklon putovanjima i mijenjanju župa, iako je katkada razmišljao o prijelazu na druge župe. Promijenio ih je samo dvije. Doduše, biskup mu je nudio službu župnika u Valpovu, a sam se ponudio za službu katehete u Rumi.²¹ Biskup mu je davao župu (Slavonski) Brod, uz uvjet da župu preuzme bez natječaja, kao upravitelj župe, a poslije bi se mogao raspisati i natječaj. Naime, biskup bojao se da Anderlić ne bi prošao u natječaju.²² Kad je dr. Anderlić već imao 69 godina, biskup ga je zamolio da preuzme službu župnika glasovite srijemske župe Ruma, u kojoj su partizani ubili župnika Ivana Lakajnara, a vjernike njemačke narodnosti istjerali. Anderlić je odgovorio da tu župu, uz svu odanost i zahvalnost prema biskupu, zbog podmakle dobi i zdravstvenog stanja ne može prihvatiti.²³

Za vrijeme njegovog službovanja u Berku, u Vukovaru je 4. i 5. kolovoza 1928. godine održan *Katolički dan* kojemu je duša i glavni organizator bio dr. Anderlić. Na tom skupu bilo je prisutno 12.000 sudionika, najviše članova Katoličke akcije, Orlova i Orlica. O tome događaju pisao je i sam Anderlić u *Glasniku biskupija bosanske i srijemske*.²⁴ Na uspjehu organizacije čestitao mu je sam biskup.²⁵ Na Anderlićevo pismo od 20. kolovoza 1929. godine odgovorio je biskup Akšamović osobno. U njemu se spominje prijelaz na župu Otok. Kad su čuli da bi njihov župnik mogao otići u župu Otok, župljani su podnijeli molbu da on ostane njihovim župnikom jer su s njime i njegovim radom zadovoljni.²⁶ U istom pismu biskup spominje proslavu društva «Dunav» i mogućnost da i sam njoj prisustvuje.²⁷ Kad je u župi nastala neka svađa, dr. Anderlić

²⁰ DAĐ, Fascikl Dr. Anderlić Vilko I.

²¹ DAĐ, Fascikl dr. Anderlić Vilko I, Pismo biskupa Akšamović Anderliću od 28. travnja 1927. U istom pismu biskup mu daje do znanja da ga želi imenovati dekanom tovarničkog dekanata.

²² *Ondje*, Pismo biskupa Akšamovića od 25. 10. 1927.

²³ *Ondje*, Pismo biskupa Akšamovića od 22.III. 1951. i Anderlićev odgovor od 30. III. 1951.

²⁴ «Katolički Dan» u Vukovaru, u: *Glasnik Biskupija Bosanske i Srijemske* 56,1928, str. 110.

²⁵ DAĐ, Fascikl dr. Anderlić Vilko I., Pismo biskupa Akšamovića od 9. 8. 1928.

²⁶ DAĐ, UZ, br. 1050/29.

²⁷ DAĐ, Fascikl dr. Anderlić Vilko I., Pismo biskupa Akšamovića od 22. kolovoza 1929.

se prijavio na natječaj za župu Sotin.²⁸ Valja napomenuti da je za vrijeme boravka u Berku imenovan dekanom otočkog dekanata.²⁹ Pred kraj njegova službovanja u župi Berak djeluju Bratovština Presvetog Srca Isusova, Bratovština sv. Ružarija, Treći red svetoga Franje, te Orlovi i Orlice, Društvo za širenje vjere i Društvo sv. Jeronima.³⁰

5. Župnik župe Sotin (1930. – 1957.)

Kad je raspisan natječaj za župu Sotin, dr. Anderlić se prijavio na natječaj i dobio je.³¹ Ta se župa nalazi na Dunavu, sedam kilometara istočno od Vukovara, u tovarničkom dekanatu, u Arhidakonatu Gornjega Srijema. Povijest župe Sotin opisao je njezin župnik Ferdo Gerstner, Anderlićev prethodnik.³² Kad je Anderlić preuzeo župu, ona je brojila 2.100 katolika, 780 grkokatolika i 320 pravoslavnih. Župi su pripadala filijalna sela Jakobovac, Lipovac Pustara, Mikluševci, Ovčara Pustara, Planinsko Grabovo. Župna crkva je ujedno marijansko svetište, u kojem se čuva i štuje čudotvorna slika Majke Božje Pomoćnice što su je franjevci donijeli iz Beograda 1739. godine kad su Turci ponovno osvojili Beograd, a franjevci ga morali napustiti.³³ U Sotinu su djelovale Bratovština Presv. Srca Isusova, Bratovština škapulara BDM od Karmela, Treći red sv. Franje i Bratovština sv. Ružarija. Od katoličkih društava postojalo je Društvo sv. Jeronima i HKN Savez.³⁴

Dr. Anderlić se i u Sotinu bavio knjigom i pisanjem. Godinu dana nakon dolaska u Sotin papa Pio XI. je izdao encikliku «Quadragesimo anno» (1931.). Bila je to izuzetna prilika da se posveti pitanjima koja su mu ležala na srcu. Tih godina objavio je petnaestak knjižica, većinom s područja društvene nauke Crkve. Od događaja iz vremena njegove službe u Sotinu možemo spomenuti otkup patronata,³⁵ proslavu 200. obljetnice prijenosa čudotvorne slike Majke Božje iz Beograda u Sotin,³⁶ vjerske skupne prijelaze pravoslavnih u Sotinu,³⁷ stradanje župne crkve,³⁸ provedbu agrarne reforme,³⁹ početak pasto-

²⁸ DAĐ, UZ, br. 456/29, 263/30, 513/30, 531/30.

²⁹ DAĐ, UZ, 811/29.

³⁰ Usp. *Schematismus venerabilis cleri dioecesium Bosnensis seu Diakovensis et Sirmiensis canonice unitarum ... , pro anno a Christo nato 1928*, Đakovo, 1928, e Typographia Dioecesana, str. 66.

³¹ DAĐ, UZ, br. 263/30, 578/30, 989/30.

³² Usp. F. GERSTNER, *Povijesne bilješke Sotina*, Izd. Gradski muzej Vukovar, u progonstvu Župna zajednica Sotin, Tisak CD Celinščak, Zaprešić, Zagreb, studeni 1996.

³³ Usp. N. PAVIČIĆ, *Kroz Gospinu Hrvatsku*, Izdala uprava Salezijanskog suradništva, Zagreb, 1943, str. 191.

³⁴ Usp. *Schematismus... 1928.*, str. 71.

³⁵ DAĐ, UZ, br. 1323/30.

³⁶ DAĐ, UZ, br. 781/39.

³⁷ DAĐ, UZ, br. 1924/42.

rizacije u obližnjim pustarama,⁴⁰ zabranu polaska vjeronauka djevojkama,⁴¹ smetnje i zabranu vjeronauka od strane civilne vlasti.⁴² Nakon Drugoga svjetskog rata dr. Anderlić je zamolio biskupa da mu da drugu župu, ali mu to nije uslišano.⁴³

Svoju plemenitost pokazao je dr. Anderlić u slučaju smještaja slovenskih svećenika koje su Nijemci istjerali iz Slovenije. Za Đakovo su bila određena 52, a za Srijemske Karlovce (u pravoslavnoj bogosloviji koja je proglašena državnim dobrom) 74 svećenika. Biskup Akšamović je u Đakovu smjestio desetericu, a ostale je namjeravao smjestiti po župama. Sam biskup piše župniku da će jednoga slovenskog svećenika namjestiti kao kapelana u Sotinu:

«Meni je odluka Hrv. Vlade telefonom priopćena uz ovu opasku: Ako ih ne možete primiti, tada ih spremamo u Koncentracioni logor. To pak nijesmo mogli dopustiti da svećenici budu sa civilima u prljavim koncentracionim logorima... Vaš je beneficij dosta jak i preobilat dohotkom, da možete platiti 300 Din.... K tomu ste Prelat – Monsignor, pak je oportuno, da imadete pomoćnika i zamjenika. Zato smo za Vas odredili kapelana. ne živi čovjek samo o hrani, imade i drugih potreba...»⁴⁴

Dr. Anderlić je to prihvatio, štoviše, bio je voljan preko praznika prihvatiti i jednog dalmatinskog klerika. Naime, zbog okupacije Dalmacije od Talijana, jedan broj dalmatinskih klerika boravio je i studirao u Đakovu. Njih nisu smjeli slati na praznike kućama, a u sjemeništu nije bilo mjesta, jer je polovicu sjemenišne zgrade u Đakovu okupirala njemačka vojska.⁴⁵

Za vrijeme boravka u Sotinu dr. Anderliću je mnogo briga zadala prostorna i lijepa barokna *župna crkva* koja je teško stradala za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Župnik je izvijestio Biskupiju:

«Čast mi je javiti, da je naša crkva sada podpuno srušena, župski stan silno oštećen, pretrpio sam sav užas napada i protunapada, a i sada

³⁸ DAĐ, UZ, br. 2236/44.

³⁹ DAĐ, UZ, br. 431/46; 56/49; 1487/49; 730/53.

⁴⁰ DAĐ, UZ, br. 2137/46.

⁴¹ DAĐ, UZ, br. 795/53.

⁴² DAĐ, UZ, br. 2387/51.

⁴³ DAĐ, UZ, br. 896/46.

⁴⁴ DAĐ, Fascikl. dr. Anderlić Vilko I, Pismo od 25. 7. 1941.

⁴⁵ DAĐ, Fascikl. dr. Anderlić Vilko I, Pismo biskupa Akšamovića od 11. 6. 1943.

imamo velikih teškoća. Čim se malo srede prilike i čim se i sam malo smirim, javit ću u obširnom prikazu tok događaja u mojoj župi.»⁴⁶

Postoji obilna korespondencija s Biskupskim ordinarijatom i s biskupom dr. Antunom Akšamovićem o tom predmetu. Sama župa nije mogla podnijeti troškove popravka, pa je župnik tražio pomoć od države koja nije ništa pomogla, štoviše, izdala je zabranu skupljanja milodara u crkvene svrhe. Dr. Anderlić je odlučio zamoliti pomoć od župa koje nisu stradale za vrijeme rata, ali ni tu nije dobio pomoć, jer je župama oduzeta imovina, a župnicima nametnuta obaveza i porez. Tek njegovi nasljednici mogli su je donekle popraviti, da bi crkva ponovno stradala u nedavnom Domovinskom ratu.

6. Dr. Anderlić i nacionalno pitanje

Sotin bila je višenacionalna i višereligijska župa, živjeli su, naime, ondje Hrvati, Nijemci i Srbi. Ispočetka je bilo najviše Hrvata, no s vremenom se njemačka nacionalna zajednica povećavala, kako doseljavanjem, tako i prirodnim priraštajem. Početkom tridesetih godina prošlog stoljeća, kad je dr. Anderlić imenovan župnikom u Sotinu, dolazilo je do napetosti u župi, najprije između Dobrovoljnoga vatrogasnog društva i Sokolskog društva,⁴⁷ a potom između vjernika njemačke i hrvatske narodnosti. On je izvijestio Biskupski ordinarijat o vjerskim i nacionalnim prilikama u župi, smatrajući da su nesuglasice male, ali da bi lako mogle prerasti u opasne sukobe.⁴⁸ Prema njegovom mišljenju, izvor napetosti bili su Nijemci koji su dolazili iz Bačke, gdje je djelovao «Kulturbund», koji se preko njih širio i na području njegove župe. Njemačka zajednica postala je brojnija od hrvatske pa su Nijemci zahtijevali da se i za njih služe mise i drže propovijedi na njemačkom kao i Hrvatima na hrvatskom jeziku. Bio je utvrđen običajnik kojega nije smio mijenjati ni župnik, jer bi time povrijedio stečena prava pojedinih nacionalnih zajednica. Kad je župnik jednom zgodom – radi propovijedi na mađarskom jeziku u susjednoj župi – ipak promijenio raspored misa, skupina Nijemaca je odmah uputila žalbu Biskupskom ordinarijatu u Đakovu sa zahtjevom da se red poštuje.⁴⁹ Dr. Anderlić je Ordinarijat izvijestio u čemu je problem, što je do sada poduzeo i što kani poduzeti. Njegovo razmišljanje očituje razboritog, smirenog svećenika koji je htio svoje vjernike sačuvati od sukoba i svađa.⁵⁰ U tu svrhu tiskao je i letak na njemačkom jeziku,

⁴⁶ DAĐ, UZ, br. 170/45, Pismo od 25. I. 1945.

⁴⁷ DAĐ, UZ, br. 858/31.

⁴⁸ DAĐ, UZ, br. 592/36.

⁴⁹ DAĐ, UZ, br. 1508/36.

⁵⁰ Arhiv župe Sotin, br. 107/36.

u kojem je javno odgovorio na pritužbe svojih vjernika Biskupskom ordinarijatu.⁵¹

7. Problemi s vjeronaukom u školi nakon 1945. godine

Nakon Drugoga svjetskog rata svećenici su imali velikih poteškoća s obzirom na predavanje vjeronauka u školi. Prema odredbi lokalnih vlasti: "Svećenik više ne smije dolaziti predavati vjeronauk u školu, ni sakupljati djecu ni u crkvi niti izvan crkve, ako za to nema posebnu dozvolu od Ministarstva prosvjete, pa makar taj svećenik imao kakovu dozvolu do sada bilo od mjesnog N. O. ili od Kotara ili bilo kojim putem, ovo gubi vrijednost, ova naredba odmah stupa na snagu."⁵²

Komentirajući navedenu odredbu, dr. Anderlić je javio Biskupskom ordinarijatu: "Nuzgredice spominjem, da se ta odredba odnosi, kako mi uprava škole saopćuje, na sve škole ovog okruga, a svećenstvo ovog političkog kotara skandalizira se nad držanjem dra Ritiga, te mu zamjera, što u tom pogledu nema određenog rešenja, dok se je onako izložio u pitanjima, koja su u očitoj protimbi s odredbama Crkve. A ja obnavljajući reminiscencije na scene, koje sam kao ceremonijar † biskupa Krapca gledao intra et extra muros prigodom stranačke političke kandidacije dra Lovre Radičevića, a u kojim je scenama igrao veliku ulogu i dr. Ritig, moram sa starim klasikom ponoviti 'O tempora o mores!' i priznati istinitost zasade, da Bog ponizuje prije ili kasnije svakog svećenika, ma kakav položaj ili čast obnašao, koji se preuzetno isprsva, kao arbitar svog biskupa... 4. svibnja 1946".⁵³

Među svećenicima kojima je zbog «protudržavnog djelovanja» za vrijeme Drugoga svjetskog rata bilo zabranjeno predavanje vjeronauka bio je i dr. Anderlić. On je dobio rješenje sljedećega sadržaja: «Anderlić Vilku, svećeniku iz Sotina, Kotar Vukovar, Okrug Osijek, odbija se molba, kojom moli odobrenje predavanja na osnovnoj školi u Sotinu, iz slijedećih razloga: Što je za vrijeme okupacije bio simpatizer ustaškog pokreta, te je kao takav pisao članke u katoličkoj štampi i vodio u tome antisovjetsku kampanju. Kao vjeroučitelj odgajao je djecu u ustaškom duhu i prezirao djecu drugih narodnosti. Po oslobo-

⁵¹ DAĐ, UZ, br. 1508/26 – ad. Na letku, između ostalog, stoji: "Es ist wahr: ich bin ein Kroat! Aber mein Gewissen ist ruhig, dass ich als Priester auch unter den Deutschen und Ungarn nach dem Gewissen und den Aufträgen meiner Behörde gewirkt habe. Oft habe ich auch bittere Stunden erlebt, aber Gott sieht und Gott lohnt. Gott segne euch! Sotin, Ende September 1936. Dr. Wilko Anderlić, Pfarrer."

⁵² DAĐ, UZ, br. 1330/1946, ex 45 od 10. 4. 1946.

⁵³ DAĐ, UZ, br. 26/1946.

đenju pokazao se prividno lojalan kako bi nekako pokrio svoj protivu narodni rad za vreme okupacije. Danas je njegov stav prema Narodnoj vlasti u suprotnosti sa narodnim težnjama te je usko povezan sa neprijateljima naših naroda u selu čiji je i stub. Za sav rad i navedeno postoje kod ovoga NO konkretni podaci. Proti ovoga rješenja ima pravo žalbe na Ministarstvo prosvjete NRH u roku od 8 dana od prijema rješenja....»⁵⁴

Kada je Biskupski ordinarijat u Đakovu tražio od svećenika da ponove molbu za predavanje vjeronauka, dr. Vilko Anderlič je odgovorio Đakovu: “I sada sam uvjeren da ću i opet biti odbijen iako su razlozi, zašto sam 1946. odbijen laž, da sam kao vjeroučitelj odgajao djecu u ustaškom duhu i prezirao djecu druge narodnosti. Najbolje se je to demantiralo, kada su mi stanoviti zlobnici htjeli praviti neprilike, kako su svi Srbi iz Sotina, dapače i iz susjednog Opatovca, ustali složno na moju obranu i raskrinkali lažne spletke. Ali i inače imam razloga da ne gledam s puno optimizma na nikakve garancije, jer imam u tom pogledu gorko iskustvo, da je in praxi totaliter aliter. Osim toga ako bi i dobio dozvolu, može mi polazak škole onemogućiti i učitelj i učiteljica, kao što je to onemogućila mom dekanu učiteljica u Lovasu, koja je sada premještena u Sotin. Pa kao što nije mogao dekan proti tome ništa, ne bih mogao ni ja.”⁵⁵

Biskupski ordinarijat u Đakovu, odnosno biskup Stjepan Bäuerlein, uporno je poticao svećenike da se ne daju smesti i da nastave držati vjeronauk, prije svega u školi, a ako je tamo zabranjen, onda u crkvi. Tako je i dr. Anderlič dobio dopis od biskupa u istom smislu. U krajnjem slučaju svećenici su apelirali i sami na Predsjednika NR Hrvatske, dr. Vladimira Bakarića, kao što je to učinio župnik iz Sotina, dr. Vilko Anderlič.⁵⁶ On se, u to vrijeme svećenik u godinama, ne samo borio za očuvanje vjeronauka u školi, nego je nabavljao moderna pomagala za predavanje.⁵⁷

8. Dr. Anderlič - pisac

Između dva svjetska rata u nas se bila razgranala katolička izdavačka djelatnost. To je razdoblje obilne lake teološko-poučne literature koja je odgajala vjernike. To je zlatno doba izdavačke djelatnosti Društva svetog Jeronima. U mnogim mjestima postojale su knjižnice i čitaonice pojedinih bratovština i katoličkih društava. Dr. Anderlič je shvatio važnu ulogu apostolata katoličke

⁵⁴ DAĐ, UZ, br. 1200/1949.

⁵⁵ *Ondje.*

⁵⁶ DAĐ, UZ, br. 2387/ex 1951, *Dopis Rkt. župskog ureda od 4. I. 1952. g.* Uz dopis župnik donosi prijepis svoje pritužbe dru Bakariću.

⁵⁷ Npr. 1948. godine posudio je Bogoslovnom sjemeništu epidijaskop, Usp. DAĐ, UZ, br. 1698/55.

štampe, zato se nije dao na pisanje teške teološke literature, nego štiva koje je bilo pristupačno i svećenicima i vjernicima. Napose je shvatio važnost poučavanja svećenika i vjernika u socijalnom nauku Crkve. Naš vjernik nije imao poteškoća sa sadržajem vjere, ali su mu načela katoličke društvene nauke bila nepoznata. Dr. Anderlić je htio približiti i svećenstvu i vjerničkom puku društvenu nauku Crkve, napose sadržanu u socijalnim enciklikama pape Lava XIII. i Pija XI. Anderlićevo djelo nije opsežno, ali je bilo vrlo korisno za tadašnju generaciju klera i vjernika.

U Osobniku biskupijske kancelarije u Đakovu, na pitanje «Da li se bavi književnim i novin. radom, gdje je surađivao?» stoji bilješka: «Književnik nije, a surađuje s manjim člancima socijalne prirode u raznim novinama.» On, doduše, nije književnik, ali je objavio tridesetak manjih radova s raznih područja teologije, povijesti i društvene nauke. Neki izvori navode da je dr. Anderlić bio i pjesnik, no o tome nemamo pristupačnih podataka. Dr. Vilko Anderlić se bavio knjigom i pisanjem sve vrijeme svog svećeničkog života. Povremeno je od Biskupskog ordinarijata u Đakovu tražio dozvolu za čitanje knjiga na Indexu,⁵⁸ od Biskupskog ordinarijata je tražio Imprimatur za izdavanje svojih brošura, štoviše, i nekih za koja ne znamo jesu li izdana, npr. «Čitanka za članove Katoličke Akcije»,⁵⁹ «Socijalna demokracija»,⁶⁰ «Moderni kršćanski sociolozi i razvitak»,⁶¹ «Nacionalna ekonomija i etika»,⁶² «Socijalna pravda i Kraljevstvo Kristovo»,⁶³ «Revolucija»,⁶⁴ «Kršćanska dobrotvornost»,⁶⁵ «Bezumlje bezvjerja»,⁶⁶ «Cvijeće sv. Josipa». ⁶⁷ Raspon tema je doista širok, od propovjedničke literature preko političkih članaka do socijalnih tema. Njegovo spisateljsko djelo možemo svrstati u nekoliko skupina, područja. Jednom zgodom je tražio dozvolu i za «spiritiziranje». ⁶⁸

Teme o kojima je pisao veoma su aktualne ne samo za njegovo vrijeme nego i za naše. U *Sociologiji* je obradio pitanje komunalne politike, obrtničkoga, seljačkoga i radničkog pitanja, ženskog pitanja, organizacije kapitala, zatim pitanje štrajka i radničkih plaća. Posebno mu je bilo na srcu da se i svećenici

⁵⁸ DAĐ, UZ, br. 301/24; 1574/24; 127/28.

⁵⁹ DAĐ, UZ, br. 56/29.

⁶⁰ DAĐ, UZ, br. 420/31.

⁶¹ DAĐ, UZ, br. 204/33.

⁶² DAĐ, UZ, br. 719/34.

⁶³ DAĐ, UZ, br. 453/35.

⁶⁴ DAĐ, UZ, br. 996/36.

⁶⁵ DAĐ, UZ, br. 288/38.

⁶⁶ DAĐ, UZ, br. 1462/50.

⁶⁷ DAĐ, UZ, br. 1400/50.

⁶⁸ DAĐ, UZ, br. 1831/47.

uključuje u socijalno djelovanje.⁶⁹ U doba prodora socijalističko-komunističke ideje o društvenom vlasništvu dr. Anderlić je pisao o opravdanosti privatnog vlasništva. Teološka djela, a u nekim slučajevima i djela s područja sociologije, obojena su mu apologetskim stilom, što nije čudno jer je to vrijeme bilo vrijeme značajnijeg prodora sekti i sekularističko-ateističkih ideja.

9. Izdavač i urednik tjednika «Hrvatski Borac»

Dr. Anderlić je uređivao i tjednik «*Hrvatski Borac*» kojemu je bio - kao što možemo čitati u istim novinama - vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: «U našem uredništvu je ne samo odgovorni, nego i faktični urednik dr. Vilko Anderlić, dok su unutarnji suradnici gg. Ivan Salaj i Stjepan Tomić, te nitko drugi.»⁷⁰ Najviše priloga, i to s područja povijesti, sociologije, ekonomije, politike priredio je i objavio sam dr. Anderlić. U Uvodniku prvog broja, pod naslovom «Naš smjer», naznačio je smisao i svrhu tjednika: «Naš list dobio je ime 'Hrvatski Borac'. U imenu će biti označen i smjer lista. Da, naš list borit će se za Hrvatsku u opće, a napose u tom kraju. Tu borbu vodit će onako, kako budu zahtijevali interesi hrvatskoga naroda, koji su obilježeni radom našeg Poglavnika i ustaljeni u ustaškim načelima.»⁷¹ Na prvi pogled čini se da je u novinama naglašena ustaška i nacional-socijalistička (njemačka) orijentacija lista.⁷²

Zbog lista «Hrvatski Borac» i brošurice o vjerskom prijelazu pravoslavnih dr. Anderlić je imao neprilika s komunističkim vlastima nakon Drugoga svjetskog rata.⁷³ «Glas Slavonije» od 24. siječnja 1946., u članku «Narod ne zaboravlja zločinački rad visokoga klera», o njemu je pisao sljedeće:

«U Vukovaru i okolici mnogo se spominje sotinski župnik dr. Vilko Anderlić. On je za NDH pokrenuo ustaški list «Hrvatski Borac». Osim toga izdao je brošuru u kojoj odobrava pokrštavanje Srba. Jedan Vukovarčanin je govoreći o Anderliću kazao: 'Neuki narod stvarao je bratstvo, a ovaj učeni gospodin je potpirivao mržnju. Zar je to pastir? Zar taj može a da se ne zacrvni govoriti: ljubi bližnjega svoga'.»⁷⁴

⁶⁹ Praktično socijalno djelovanje svećenika u crkvi, u: *Svećenički kalendar Godina 1910*, Izdao i uredio Vilko Anderlić vjeroučitelj, Tiskara V. Novotni, Zagreb, 1909., str. 58-59.

⁷⁰ Vijesti iz Uredništva, u *Hrvatski Borac*, godina II., 30. siječnja 1942. br. 5, str. 3.

⁷¹ *Hrvatski Borac*, Tjednik za grad Vukovar i okolicu. Izlazi svakog petka, Godina I, 12. prosinca 1941. g., br. 1., str. 1. List je tiskan u Tiskari «Novo Doba, Vukovar.

⁷² To očituje i članak pod naslovom "Nacional-socijalistička društvena politika služi svijetu kao uzor", u, *Hrvatski Borac*, god. II., od 20. ožujka 1942., br. 12, str. 1.

⁷³ Usp. *Prelaz grčkoistočnjaka u Rimokatoličku Crkvu*, Tiskara «Novo Doba», Vukovar, 1941.

⁷⁴ *Glas Slavonije*, četvrtak, 24. siječnja 1946. str. 3. Članak je potpisao I.T.

Tjednik «Hrvatski Borac» hvalio je, doduše, ustaški pokret, ali nije raspirivao mržnju. Iz objavljenih članaka više se može zaključiti da je ustaštvo shvaćeno kao pokret koji je ostvario uspostavu samostalne hrvatske države. Kad je dr. Alojzije Stepinac izdao poznatu okružnicu o primanju pravoslavnih vjernika u Katoličku Crkvu, uredništvo novina je objavilo glavninu njezina teksta, uz napomenu: «Naše pisanje o prelaznicima u skladu je s ovom okružnicom! Prelaz neka vrše, u kojima se je zaista probudila svijest djedovske vjere i krvi, koji smatraju za narodni ponos i milost Božju biti Hrvatom i rimokatolikom.»⁷⁵

U Vijestima iz Sotina, od 27. ožujka 1942. godine, objavljen je članak pod naslovom «Prelaz grčkoistočnjaka u Sotinu: «U Sotinu se javilo preko 30 obitelji grčkoistočnjaka za prelaz u rimokatoličku vjeru. Župnik im je predočio ozbiljnost toga koraka i upozorio ih, da to nije kao prelaz iz jedne sobe u druge, da tim ne postaju 'prelaznici', nego se vraćaju svojoj djedovskoj rimokatoličkoj vjeri i hrvatskoj narodnoj zajednici. I samo oni, koji se na to slobodno i ozbiljno odlučuju, mogu računati, da će biti u rimokatoličku Crkvu primljeni! Daljnji postupak je u toku.»⁷⁶ Župnik je izvijestio Biskupski ordinarijat u Đakovu da je obavio prijelaz «obitelji 11 sa ukupno 52 osobe».⁷⁷

Da su ocjene «Glasa Slavonije» o dr. Anderliću bile krive, potvrđuju sami Srbi s područja sotinske župe koji su potpisali izjavu da ih je za vrijeme rata katolički župnik štitio. U Dijecezanskom arhivu postoji prijepis Izjave Srba koji su pismenim putem posvjedočili da je njegov odnos prema Srbima bio uvijek ispravan: «Potpisani izjavljujemo, da nas je Dr. Vilko Anderlić, župnik iz Sotina u srpnju 1944. godine po pouzdanom kuriru obavijestio, da je saznao da će biti u Opatovcu oružnička racija i navlastito, da se skloni Vida Čeruvija rođena Nestorović, pa je tako racija svršila neobavljena posla, Odnos Dr. Anderlića s nama Srbima bio je uvijek ispravan. Opatovac, dne 26. siječnja 1946. R.(adivoj) Pengelj, R.(adivoj) Tanasić.»⁷⁸ Devetorica predstavnika Srba potpisala su da dr. Andrelić nije širio mržnju na Srbe.⁷⁹ Kako su smiješne bile te

⁷⁵ *Hrvatski Borac*, godina II, od 13. ožujka 1942. br. 11, str. 1.

⁷⁶ *Ondje*, str. 3.

⁷⁷ DAĐ, UZ, br. 1924/42.

⁷⁸ DAĐ, Fascikl. Dr. Anderlić Vilim I.

⁷⁹ *Ondje*, «Izjava Potpisani predstavnici Srba u Sotinu izjavljujemo, da Dr. Vilko Anderlić rimokatolički župnik u Sotinu nije širio mržnju na Srbe. Nije od nas Srba nikoga nagovarao na prelaz u rimo-katoličku vjeru i nije taj prelaz ni javno ni privatno odobravao. Što više baš njegovom zaslugom nije nitko od ovdašnjih Srba prešao na rimo-katoličku vjeru, a gdje je mogao pomogao je svakom Srbinu, koji se njemu obratio. Sotin, dne 26. siječnja 1946. Bajić Žarko, Bajić Teodor, Živa(nečitko) Dora, Gajić Milivoj, Milinović Gojko, Panić Vasa, Rada Crnojić, Pivar Petar, Pivar Dragica.»

optužbe potvrđuje i činjenica da je deset godina kasnije dr. Anderlić je bio pozvan na Kotarski sud u Vukovaru svjedočiti «u krivičnom postupku protiv okrivljenog Pavelić Ante zvanog `Poglavnik`»⁸⁰

Na spomenuti napis u Glasu Slavonije dr. Anderlić je reagirao i napisao svoju obranu, koja je sačuvana u njegovoj ostavštini. Radi boljeg poznavanja njega i njegove ličnosti, iznosimo cijeli tekst toga spisa. "Glas Slavonije", u broju 24. siječnja 1946., piše:

"U Vukovaru i okolici mnogo se spominje sotinski župnik dr. Vilko Anderlić. On je za NDH. pokrenuo ustaški list "Hrvatski Borac". Osim toga izdao je brošuru u kojoj odobrava pokršćavanje Srba. Jedan Vukovarčanin je govoreći o Anderliću kazao: 'Neuki narod stvarao je bratstvo a ovaj učeni gospodin je potpirivao mržnju. Zar je to pastir? Zar taj može a da se ne zacrvni govoriti: ljubi bližnjega svoga'.

1. Hrvatski Borac nije bio ustaški, nego neovisni list uređivan u pravaškom duhu. Počeo je izlaziti koncem 1941. a obustavio sam ga 5. VI. 1942. Kada sam dobio pismenu okružnicu "Predsjedništva vlade odsjek za novinstvo vrlo tajno broj 740-42", u kojoj se nalaže, da se u novinama ne smije napadati četnike, nego se može za taj "izraz" upotrebljavati partizan, komunist, ili slično. Ne samo da nisam htio vršiti takove radove, ta mi je okružnica otvorila i ustaško četničke karte, koje su oni miješali pod protektoratom Nijemaca.

2. Brošura o prelazu pravoslavaca u rkt vjeru je historijsko dogmatska rasprava, koja ne govori o prelazu pravoslavnih Srba nego o prelazu grčkoistočnjaka, koji su porijetlom Hrvati, a koji su za turskog vremena silom prevedeni na grčkoistočnu vjeru.

3. Nikada nisam širio mržnje. Nijednog Srbina nisam ni nagovarao ni prevodio u rkt vjeru. Naprotiv išao sam Srbima u Sotinu na ruku, da ne pređu u rkt vjeru, kada ih je oblast na to silila. A svakom Srbinu, koji se je na mene obratio, pomogao sam koliko sam mogao. To svjedoče pretstavnici Srba iz Sotina i Opatovca.

4. Nisam bio članom nijedne ustaške organizacije, nisam obavljao nikakove ustaške funkcije, nisam nikada bio na ni jednoj ustaškoj skupštini, zboru, dogovoru ili priredbi. Odlukom glavnog ravnateljstva za javni

⁸⁰ DAĐ, Fascikl, Dr. Anderlić Vilko I.

red i sigurnost broj 138 357.-B-I-3/14-43. od 30. VIII. 1943. stavljen sam pod policijsku pasku, jer sam 17. rujna 1942. bez dozvole vjenčao Židova Šterna s Hrvaticom Bačić da ga spasim od logora.

5. Moje je držanje spram Narodno oslobodilačkog pokreta bilo lojalno. Pod okupacijom nisam ni samom pokretu, ni onima iz pokreta škodio, a nakon oslobođenja povjerene su mi s voljom naroda u Sotinu bez razlike vjere i narodnosti dvaputa kod izbora funkcije predsjednika izborne komisije.

Temeljem toga molim u smislu ukaza od 3. VIII. 1945. amnestiju.

*dr Vilko Anderlić.»*⁸¹

Tjednik je izlazio od 12. prosinca 1941. godine do 5. lipnja 1942. godine. U 1941. godini izašla su tri broja, a u 1942. godini dvadeset i tri broja. Novine su prestale izlaziti kad je od Državnoga izvještajnoga i promičbenog ureda kod Predsjedništva vlade, odsjek za novinstvo, stigla Okružnica sljedećega sadržaja: «Vrlo tajno broj 740. – 42. Okružnica Svim dnevnicima i tjednicima. Počevši od današnjeg dana nesmije se više u novinstvu upotrebljavati riječ «četnik». Za taj izraz može se upotrebljavati riječ 'odmetnik – partizan – komunist ili slično'. Isto tako nesmije se više napadati srpstvo a niti pravoslavnu vjeru. Za Dom spremni! Nadstojnik odsjeka za novinstvo: I. Haranić, v.r.»⁸² U zadnjem broju lista, od 5. lipnja 1942. godine, u rubrici Tjedna kronika stoji vijest pod naslovom «Privremena obustava našega lista»: «Radi teškoća kod izdavanja novina privremeno obustavljamo izdavanje našega lista. Zadržajemo si pravo, da s izdavanjem lista – u koliko to budu i zahtijevale i dozvoljavale prilike – opet nastavimo.... Uredništvo i uprava «HRVATSKOG BORCA»».⁸³

10. Bolest i smrt

O zadnjim godinama svoga života dr. Anderlić je izvijestio Biskupski ordinarijat:

«Zadnjih 15 god. materijalno sam upropašćen. Prvih godina do 1945. stradao sam tako rekuć u ratu i od posljedica rata. Od 1945. stradao sam po zakonima, odredbama, rekviriranju, obavezama i pljenjenju i.t.d. ko-

⁸¹ DAD, Fascikl, Dr Anderlić Vilko II.

⁸² DAD, Fascikl Dr Anderlić Vilko I.

⁸³ *Hrvatski Borac*, god. II., br. 23, str. 3.

je su nas a osobito župničke prihode, nadarbinska a osobito crkvena dobra, teško tištale tako da nema crkvene ustanove i dobra i svećeničkog lica, koje nije pod tim teretom teško klonilo.... I zato pregledavajući moj inventar iz prijašnjih godina i sada, moju platežnu mogućnost prijašnjih godina i sada, strah me budućnosti i ne nadam se ničem boljem...»⁸⁴

Župnik Anderlić je poboljšavao nekoliko godina prije smrti, o čemu je izvještavao biskupa. Kad mu je bilo doista teško, zamolio je da mu se dodijeli kapelan⁸⁵ i da ga se stavi u mirovinu⁸⁶. Umirovljenje je tražio iz više razloga: tužio se na starost, na teško zdravstveno stanje, naime, patili su ga išijas, reumatizam, skleroza. Osim toga, naveo je i težinu pastoralnog rada. Župa Sotin je tada imala 751, a pustare oko 180 katolika. Broj pravoslavnih je četiri puta veći nego prije rata. On piše: «Za rad s ovakvim elementom treba puno svježine i elana, a takova šta ne može se ni pretpostaviti ni tražiti od 75 godišnjeg svećenika.»⁸⁷

Biskupski ordinarijat je uzeo u obzir njegove razloge za umirovljenje, ali ga je zbog oskudice svećenika pitao je li voljan ostati u župi vršiti župničku službu i iza umirovljenja. ⁸⁸ Takav prijedlog Ordinarijata bio je nerealan s obzirom na njegovo zdravstveno stanje. Tada je dobio dekret kojim se 1. siječnja 1958. godine umirovljuje, uz popratne riječi: «Prečasni gospodine župniče! Ovom prilikom, kada napuštate aktivnu župničku službu i nastupate mirovinu, ja Vam najljepše zahvaljujem za sav trud, ljubav i žrtve koje ste za vrijeme Vašeg svećeničkog službovanja ulagali za slavu Božju, korist i ugled sv. Crkve i za spas neumrlih duša. Bog dragi neka Vam sve to obilno naplati svojim milostima.»⁸⁹ Kako je bio svećenik koji je vodio o svemu brigu, i o oporuci, koju je više puta dopunjavao, kao npr. 9. 10. 1950. godine, a molio je 1955. godine da mu pošalju njegovu oporuku koja je bila pohranjena u Biskupiji kako bi je mogao dopuniti. ⁹⁰ Od 14. kolovoza 1957. godine nije više mogao služiti svete mise, pa su ga zamjenjivali susjedni svećenici. Sve je svoje obveze prema biskupiji i središnjim ustanovama sredio prije smrti, ostali su samo dugovi Biskupskom ordinarijatu za crkvu. Župu je predao svom nasljedniku, vlč. Mati Bešliću, 2. prosinca 1957. godine. U Zapisniku primopredaje stoji da je stanje župe sređeno.⁹¹

⁸⁴ DAĐ, UZ, br. 1311/57, Pismo od 6. 9. 1957.

⁸⁵ DAĐ, UZ, br. 1474/57.

⁸⁶ DAĐ, UZ, br. 1124/ 57; 1735/57.

⁸⁷ DAĐ, UZ, br. 1124/57, Pismo do 25. srpnja 1957.

⁸⁸ DAĐ, UZ, br. 1124/57.

⁸⁹ DAĐ, UZ, br. 1735/57.

⁹⁰ DAĐ, UZ, br. 160/56.

⁹¹ DAĐ, UZ, br. 1818/57.

Dan-dva nakon primopredaje župe odselio je u svoj stan u Vukovar, gdje je umro 30. prosinca 1957. godine, dakle dva dana prije nego što je ušao u mirovinu. O njegovoj smrti u Vjesniku Đakovačke biskupije, u rubrici Vijesti, samo stoji kratka bilješka: «† Msgr. Dr Vilko Anderlić, župnik u Sotinu – rođen u Posavskim Bregima 28. VIII. 1882. – zaređen 16. VII. 1905. – umro 30. XII. 1957. u 76 godini života i 52. misništva. Pokopan u Vukovaru.»⁹² Gotovo identična vijest objavljena je i u *Obavijestima i Okružnicama Biskupskog ordinarijata u Đakovu*. Doista, premalo za tako bogat i vrijedan svećenički život. Sahranjen je u Vukovaru na «Starom katoličkom groblju», u blizini centralnog križa. Na kamenom spomeniku - koji je, kao i središnji križ, oštećen za vrijeme Domovinskog rata - stoji natpis: «*Monsignor Dr. Vilko Anderlić papinski kormornik i župnik * 1882. + 1957.*»

Neki se pitaju, zašto je dr. Vilko Anderlić ostao nepoznat široj hrvatskoj javnosti i za vrijeme života, i poslije. Nije lako do kraja odgovoriti na to pitanje, no možemo bar donekle naslutiti. Prije svega, on je veoma kratko djelovao u Đakovu kao profesor. Nakon njegova odlaska u Bogoslovnom sjemeništu nije se više predavala sociologija. Vjerojatno bi svojim djelima izazvao veću pozornost javnosti da je ostao profesorom u Đakovu, a ovako, kao župnik, daleko na istočnom dijelu biskupije, ostao je neprimijećen. Zatim, on je sam financirao i izdavao svoja djela. Da ih je objavljivao u nekoj poznatoj izdavačkoj kući, kao što je Društvo svetoga Jeronima, vjerujemo da bi na sebe svratio pozornost javnosti. To mu nije uspjelo ni kao aktivnom sudioniku u formiranju i vođenju katoličkih društava. U nekim svojim izdanjima sam piše da su mu knjige (propovijedi) raspačane i zato izdaje i druge. Osim toga, iz rukopisne baštine vidi se da je spremao i druga izdanja svojih brošurica, vjerojatno zato što je prvo izdanje rasprodano. U svakom slučaju, mnoga njegova razmišljanja i postavke, napose s područja katoličke društvene nauke, i danas imaju svoju vrijednost. Djelo tog pionira na području «hrvatske socijalne misli» zaslužuje da ga se ne samo ne zaboravi, nego da se dolično vrednuje u ambijentu vremena u kojem je živio i pisao.

⁹² *Vjesnik Đakovačke biskupije*, XI,1958, br. 2, str. 32.

11. Bibliografija dr. Vilka Anderlića

Katehetsko-homiletska djela:

1. *Štujmo Gospu Lurdsku*, Vukovar, Tiskara «Sriemskih novina», 1915., m8°, str. 39;
2. *Nacrti za Euharistijske Propovijedi*, Vukovar, Hrvatska dionička tiskara, Vukovar. /Imp. dat. Diacovae, die 6. Julii 1925., m8° str. 88;
3. *Hoćemo li zazivati duhove?* Propovijed dra Vilka Anderlića, Vukovar, Tisak «Građanska tiskara» Vukovar, /Dat.:/ Djakovo, 21. aprila 1926., 8°, str. 8;
4. *Nacrt propovijedi*, Djakovo, Biskupijska tiskara u Djakovu, 1926, m8°, str. 96;
5. *Nacrti Propovijedi na čast Blažene Djevice Marije*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba», Vukovar, 1933, m8°, str. 16;
6. *Nacrti Propovijedi o Duhu Svetom*, Vukovar, Tisak «Novo Doba», Vukovar, 1934, 8° str. 51;
7. *Nacrti za Propovijedi Presv. Srca Isusovog*, Vukovar, «Građanska tiskara», 1927, 8° str. 75;
8. *O Antikristu /Propovijed./*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba» Vukovar, 1936, 8°, str.16.

Apologetska djela:

1. *Što uče modernisti*, Zagreb, 1911, 8° str. 24;
2. *Tko su Nazarenci i što uče?*, Zagreb, Tiskara «Merkur», Zagreb, 1915., m8°, str. 40;
3. *Kik a nazarénusok és mit tanítanak?*, «Novo Doba» nyomdaja, Vukovar, 1922, 8° str. 15;
4. *Zlo na svijetu i Bog. «Vjeruj Bogu, a ne popu!» /Propovijed/*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba», 1929., m8°, str. 16;
5. *Protuvjerci i njihov rad*, Djakovo, Biskupijska tiskara u Djakovu, 1929, m8°, str. 13;
6. *Bezumlje bezboštva*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba», 1930., m8°, str. 12;

7. *Isus Krist je pravi Bog*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba», 1930, m8°, str. 20;
8. *Liberalizam*, Djakovo, Biskupijska tiskara u Djakovu, 1929, 16°, str. 13;
9. *Čije je djelo papinstvo?*, Tiskara «Novo Doba», Vukovar, 1932. m8°, str. 22.
10. G. BONOMELLI, *Sloboda misli*, Preveo dr. Vilko Anderlić, Izdao Zbor duhovne mladeži u Đakovu, Tisak biskupijske tiskare u Đakovu, 1922, 8°, str. 31.

Socijalne teme:

1. *Dva nazora na socijalnom pitanju*, Zagreb, Tiskara Hrvatskog kat. tiskarskog društva u Zagrebu, 1907., m8°, str. 48 /Preštampano iz «Hrvatsva»/;
2. *Sociologija*, Djakovo, Biskupijska tiskara u Djakovu, 1912., 8° str., 119;
3. *Pravo privatnog vlasništva*, Djakovo, Biskupijska tiskara u Djakovu, 1913., 8°, str. 32. Preštampano iz Glasnika biskupija bosanske i sriemske;
4. *Svećenik i socijalno djelovanje*, Zagreb, Tisak Nadbiskupijske tiskare u Zagrebu, 1916, 8°, str. 59;
5. *Kršćanstvo kao socijalni faktor*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba», Vukovar, 1928., m8°, str. 40;
6. *Socijalizam. Kritika socijalizma*, Djakovo, Biskupijska tiskara u Djakovu, 1929, 16°, str. 14;
7. *Kriza privatnog vlasništva i kršćanstvo*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba», Vukovar, 1931., m8°, str. 20;
8. *Socijalni problemi. I.*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba», Vukovar, 1940., m8°, str. 32;
9. *Socijalni problemi, II.* Vukovar, Tiskara «Novo Doba» Vukovar, 1942., m8°, str. 44;
10. *Kapitalizam*, Zagreb, Narodna prosvjeta, 1923., 8° str. 167-182. /Članak u Hrvatska duša, Almanah hrvatskih katoličkih svećenika, Druga knjiga. Uredio i izdao Ivanko Vlašićak/.

Povijesne teme i monografije

1. *A Reformáció kazdete és terjesztése Horvat-Szlavonországban, /Doktorska disertacija./*, Budapest, 1911., v8°, str. 84.
2. *Eugen Kvaternik*, Vukovar, Tisak «Novo Doba» /s.a./ m8°, str. 29;
3. «*Otac Otadžbine*» *dr Ante Starčević*, Vukovar, Tiskara «Novo Doba», Vukovar, 1941., m8°, str. 24;
4. *Prelaz grčkoistočnjaka u Rimokatoličku Crkvu*, Tiskara «Novo Doba», Vukovar, 1941., 8°

Članci u «Glasniku biskupija đakovačke i srijemske»

Dr. Anderlić je objavio i nekoliko radova u *Glasniku biskupija đakovačke i srijemske*. Navodimo ih:

1. *Početak i širenje reformacije u Hrvatskoj i Slavoniji*, XL (1912) br. 1, 9-11; br. 3, 31-32; br. 6, 45-47; br. 7, 54-36; br. 8, 64-65; br. 9, 72-74; br. 10, 81-83.
2. *Novi način recitiranja Brevijara*, XL (1912) br. 12, 99-102; br. 13, 111; br. 14, 114-116.
3. *Pravo privatnog vlasništva*, XLI (1913) br. 4, 39-40; br. 5, 41-42; br. 6, 50-51; br. 7, 59-61; br. 9, 79-80; br. 10, 88; br. 11, 96-98; br. 12, 103-105.
4. *Rat i vjera. Govor biskupa dra. Prohaszke* (Preveo Msgr. Dr. Anderlić), XLIII (1915) br. 5, 43-44; br. 6, 54-55.
5. *Iz pastoracije*, XLIV (1916) br. 5, 33-34.
6. *Iz duhovne pastve. Naši filijali*, XLV (1917), br. 8, 58-59.
7. *Starost roda ljudskoga*, XLVII (1919) br. 7, 52-54; br. 8, 58-60; br. 9, 66-68; br. 11, 84-86; br. 13, 100-101; br. 14, 109-110; br. 15, 117-118; br. 17, 132-134; br. 18, 140-141; br. 19, 147-148; br. 20, 157-158.
8. *Dvije tri bratske o pokretu nižeg klera*, XLVII (1919) br. 22 i 23, 173-174; br. 24, 179-180.
9. *Društvo presv. olt. sakramenta i pastoracija* (Po Miholyfi-u), XLIX (1921) br. 23, 184-186; br. 24, 190-191.
10. *Iz našeg života*, XLIX (1921) br. 13, 106-108; br. 14, 111-112.

11. *Nacrt osnove za vjeronaučnu obuku*, XLIX (1921) br. 15, 119-120.
12. «*Slobodna*» škola (po Bonomelli G.), LI (1923) br. 16, 129-131; br 17, 136-138; br. 18, 144-146; br. 24, 190-192.
13. *Na mrtvoj straži...*, LII (1924) br. 10, 78-80.
14. *Nacrti propovijedi*, LIV (1926) br. 1, 3-4; br. 3, 28-30; br. 4, 36-38; br. 5, 43-45; br. 6, 50-52; br. 7, 59-60; br. 8, 70-71; br. 9, 76-77; br. 11, 91-94; br. 13, 110-111; br. 14, 117-118; br. 16, 133-134; br. 17, 140-141; br. 18, 149-150; br. 19, 161-162; br. 20, 171; br. 21, 175-176; br. 23, 195-198.
15. «*Katolički Dan*» u Vukovaru, LVI (1928) br. 15, 119-120.
16. *Biskup Rudigier i prvi starokatolički austrijski svećenici*, LXII (1934) br. 17, 137-138.
17. *Javni život i autoritet Crkve*, LXVII (1939) br. 18, 142-145.
18. *Reminiscencije o historijskom katekizmu u našoj biskupiji*, LXVII (1939) br. 23, 181-182.
19. *Kada se slavi sv. Donat zaštitnik proti leda i groma*, LXVIII (1940) br. 12, 96-97.
20. *Ideja Boga i tzv. moderna sociologija*, LXXX (1941) br. 19, 147.
21. *Akcija s omladinom u našoj biskupiji*, LXXX (1942) br. 6, 42-43.

Narodna obrana (Hrvatska obrana) - Glasilo hrvatske pučke stranke⁹³

1. *Za sretnu budućnost, u: Narodna obrana*, VI (II) (1925) br. 45 i 46, 1-2.
2. *Adventisti ili subotari, u: Narodna obrana*, VI (II) (1925) br. 49-53, 1-2.
3. *Kršćanstvo kao socijalni faktor, u: Narodna obrana*, VII (III) (1926) br. 13-18, 1-2.
4. *Nacrti za pučka predavanja, u: Narodna obrana*, VIII (1927) br. 7-13, 24-26., 1-2.
5. *Klerikalci i klerikalizam, u: Narodna obrana*, VIII (1927) br. 23, 1-2.
6. *Nacionalizam i svećeničko duhovno djelovanje, u Hrvatska obrana*, XVI (1936) br. 28, str. 3-4.

⁹³ U Đakovačkom listu «Narodna obrana», odnosno «Hrvatska obrana», Anderlić je objavljivao članke u rubrici «Podlistak». Donosimo one do kojih smo došli.

7. *Javni život narodnosnih manjina kod nas*, u: Hrvatska obrana, XVII (1936) br. 33, 3-5.

Razno:

1. *Svećenički kalendar Godina 1910.*, Izdao i uredio Vilko Anderlić, vjeroučitelj, Tiskara V. Novotni, Zagreb, 1909. 8°, str. 63+/6/;

LIFE AND WORK OF DR. VILKO ANDERLIĆ
(1882- 1957)

Marin Srakić

Bishop of Đakovo and Srijem
Đakovo, Croatia

Summary

On the occasion of the 120'h birth anniversary of Dr. Vilko Anderlić, the article portrays his life and work (1882 - 1957). Priest in the Diocese of Đakovo and Srijem, professor at the School of Theology in Đakovo, Dr. Anderlić was also the author of the first manual of Catholic social doctrine published in Đakovo in 1912 under the title "Sociology". The article first focuses on his teaching (1911 - 1914), then the time when he was a parish priest in Berok (1914 - 1930) and Sotin (1930 -1957), then it points to certain difficulties Dr. Anderlić was facing in his pastoral work, difficulties which somehow defined his writing. Among the problems he was facing we can mention the ethnic issue in Sotin, problems with catechism in schools after 1945, various economic issues (social justice, municipal system, peasants', workers' and women's rights issues), which were a result of the outburst of liberalism and later on Marxist ideology. In its conclusion the article shows a survey of Dr. Anderlić's publishing and editorial work in the weekly magazine "Hrvatski Borac", presenting a meticulous bibliography of his works.

Key words: *Vilko Anderlić, Catholic social doctrine, School of Theology in Đakovo, Parish of Berak, Parish of Sotin, "Hrvatski Borac", ethnic issue, social topics.*